

Omvang en kenmerken van de populatie asielzoekers in Nederland en België

J. C. M. van Wieringen · M. Roelants

© Bohn Stafleu van Loghum 2016

Samenvatting Nederland en België kenden de afgelopen twee jaar een grote toename in het aantal asielaanvragen. Dit is het gevolg van conflicten of slechte levensomstandigheden in het land van herkomst van de vluchtelingen. De herkomst van de vluchtelingen verschilt voor Nederland en België. De groep vluchtelingen is ook erg divers wat betreft opleidingsniveau, geloof, leeftijd en geslacht. Voor de jeugdgezondheidszorg (JGZ) is het van belang dat een groot deel van de asielzoekers jonger dan 18 jaar is.

Trefwoorden vluchtelingen · asielzoekers · minderjarigen · amv/NBMV

Inleiding

Het jaar 2015 was het jaar van de vluchtelingen. Niet alleen in de media, waar we vreselijke beelden zagen van mensen in gammele bootjes en lopend over het spoor, maar in alle Europese landen. Volgens de Verenigde Naties waren er in 2015 wereldwijd meer dan 65 miljoen mensen op de vlucht, waarvan 2 van de 3 zich hervestigden in eigen land, en 1 van de 3 vluchtte naar een ander land. Ongeveer 6% van de vluchtelingen wordt in een Europees land opgevangen [1].

Nu zijn vluchtelingen geen nieuw verschijnsel, denk bijvoorbeeld aan de Vietnamese bootvluchtelingen (vanaf 1975) en de grote groepen vluchtelingen uit voormalig Joegoslavië begin jaren 90 van de vo-

rige eeuw. Begin deze eeuw kwamen relatief veel Afghaanse vluchtelingen naar Nederland, en België kende in het jaar 2000 een record aantal asielaanvragen in de nasleep van de Balkan-crisis. Dat er nu zoveel commotie is, heeft te maken met de snelle stijging van de aantallen, de veranderde omstandigheden en het maatschappelijk draagvlak.

Definities

Vreemdeling: Iemand die niet in het bezit is van de nationaliteit van het land waar hij/zij verblijft.

Asielzoeker: Iemand die de bescherming van een ander land inroept. Hij vraagt daarmee in dat land asiel aan. Het land waar asiel wordt gevraagd moet nagaan of de asielzoeker valt onder het Vluchtelingenverdrag. Dit gebeurt in de asielprocedure.

Vluchteling: Volgens het Vluchtelingenverdrag is een vluchteling iemand die in zijn thuisland gegronde vrees heeft voor vervolging. Redenen voor vervolging kunnen zijn: ras, godsdienst, nationaliteit, politieke overtuiging of seksuele voorkeur. In Nederland beslist de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) over de asielaanvraag en of de asielzoeker erkend wordt als vluchteling en een verblijfsvergunning krijgt. In België gebeurt dat door het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen.

Statushouder of vergunninghouder: Een asielzoeker van wie het verzoek tot verlening van asiel is ingewilligd en die dus een tijdelijke verblijfsvergunning (voor vijf jaar) heeft ontvangen.

J. C. M. van Wieringen (✉)
Pharos, expertisecentrum gezondheidsverschillen, Utrecht,
Nederland
j.wieringen@pharos.nl

M. Roelants
Departement Maatschappelijke Gezondheidszorg en
Eerstelijnszorg KU Leuven, Leuven, België

Alleenstaande minderjarige vreemdeling: Een alleenstaande minderjarige vreemdeling (amv) is een vreemdeling jonger dan 18 jaar, afkomstig van buiten de Europese Unie, die bij binnenkomst in Nederland niet werd begeleid door een ouder of een meerderjarige bloedverwant of aanverwant. In België wordt deze een **Niet-Begeleide Minderjarige Vreemdeling** (NBMV) genoemd.

Hervestigde of Uitgenodigde Vluchteling: Vluchteling die in eerste instantie door de United Nations High Commissionair for Refugees (UNHCR) wordt geselecteerd uit een vluchtelingenkamp en vervolgens door de Nederlandse of Belgische overheid wordt uitgenodigd om over te komen. Deze persoon krijgt daarmee een verblijfsstatus zonder voorafgaande indiening van een asielverzoek in Nederland, of kreeg nog voor aankomst in België reeds een positief advies.

Nareiziger: Gezinslid van vergunninghouder dat naar Nederland komt. Om Nederland binnen te komen heeft de nareiziger een machtiging voorlopig verblijf (mvv) nodig. In België/Vlaanderen wordt een nareiziger ook wel **gezinshereniger** genoemd.

Aantal asielaanvragen in Nederland

Uit cijfers van de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) blijkt dat het totaal aantal asielaanvragen in 2015 op 58.880 lag; dit omvat eerste aanvragen (73 %), herhaalde aanvragen (3 %) en aanvragen in het kader van gezinshereniging (24 %). Dit is bijna een verdubbeling van het totale aantal asielaanvragen in 2014 ($n = 29.890$) en een verdriedubbeling ten opzichte van 2013 ($n = 16.724$) [2]. Het kabinet houdt voor 2016 rekening met een totale asielinstroom die gelijk is aan die van 2015. De asielinstroom verloopt grillig en valt binnen de huidige migratiedynamiek moeilijk te voorspellen. In het voorjaar 2016 is de stroom asielzoekers naar Nederland aanzienlijk lager dan in 2015 [3].

Aantal asielaanvragen in België

In België wordt het aantal asielaanvragen volgens de EUROSTAT indicator geregistreerd, zonder de nareizigers (gezinsherenigingen). Het aantal eerste en herhaalde asielaanvragen bedroeg 44.760 in 2015 [4]. Dit zijn er 396,7 per 100.000 inwoners. België komt daarmee ruim boven het Europese gemiddelde (255,2 per 100.000 inwoners) uit, en neemt in Europa de zesde plaats in voor het aantal asielaanvragen per inwoner. Ter vergelijking: Nederland staat met 266,1 eerste en herhaalde aanvragen per 100.000 inwoners net boven het Europese gemiddelde (11^e plaats) [5]. Ook in België werd in 2015 een verdubbeling van het aantal aanvragen genoteerd ten opzichte van 2014 ($n = 22.710$) en 2013 ($n = 21.030$) [6].

Tabel 1 Asielaanvragen naar nationaliteit (percentages) voor Nederland [2] en voor België [6]. Het betreft eerste en herhaalde aanvragen (geen nareizigers).

	Nederland		België	
	2014 $N = 24.534$ %	2015 $N = 45.035$ %	2014 $N = 22.710$ %	2015 $N = 44.760$ %
Afghaans	4	6	11	20
Eritrees	16	16	4	1
Iraaks	5	7	7	22
Iraans	3	4	2	2
Syrisch	36	42	11	21
Somalië	1	0,4	2	5
Guinee	0,2	0,1	6	2
Rusland	–	–	6	2
anders	36	24	51	25
totaal	100	100	100	100

Verdeling naar nationaliteit

Uit de jaarcijfers 2015 van de IND blijkt dat vorig jaar vooral Syriërs (42 %) en Eritreeërs (16 %) naar Nederland kwamen [2]. Voor België waren de belangrijkste groepen afkomstig uit Irak (22 %), Syrië (21 %) en Afghanistan (20 %) ([6]; tab. 1).

In het voorjaar van 2016 is in Nederland tegelijk met de daling van het aantal ook de samenstelling van de groep asielzoekers gewijzigd. Het aantal asielaanvragen uit landen die door de overheid zijn aangemerkt als veilig (Albanië, Kosovo en Servië) nam de eerste maanden van 2016 toe [7].

Verdeling naar leeftijd, geslacht en gezinsverband

Asielzoekers zijn voor een groot deel mannen: zeven van de tien eerste en meervoudige aanvragen in België en Nederland betreft een al dan niet meerderjarige man [8]. Na het verlenen van een status volgt voor een deel gezinshereniging, waardoor het aandeel mannen in de vluchtelingenpopulatie daalt. Wel blijft het een relatief jonge populatie: 23 % van alle asielzoekers en nareizigers in Nederland (tab. 2) en 30 % van alle asielzoekers in België is jonger dan 18 jaar [5, 8]. Van de Syrische groep die zich inmiddels in een Nederlandse gemeente heeft gevestigd, is zelfs 40 % jonger dan 18 jaar, het betreft veelal jongere kinderen. Op 1 januari 2016 woonden er 1,8 duizend recent gevestigde Syrische kinderen onder de vier jaar, 6,1 duizend 4- tot 12-jarigen en 3,4 duizend 12- tot 18-jarigen in Nederland. Bij de Eritrese nieuwkomers jonger dan 18 jaar gaat het vaak om alleenstaande minderjarigen tussen 15 en 17 jaar. Van de Syrische groep leeft 60 % in gezinsverband, vaker dan de andere nieuwkomers. Van de Eritrese en Ethiopische mannelijke meerderjarigen leeft slechts 20 % in gezinsverband [9].

Tabel 2 Asielzoekers en nareizigers in Nederland in 2015 naar geslacht en leeftijd, volgens nationaliteit, in percentages [8].

leeftijd	Syrië %	Eritrea %	Irak %	Afghanistan %	Iran %
jonger dan 18 jaar (jongens + meisjes)	21	27	21	42	12
mannen 18 jaar of ouder	65	44	62	40	66
vrouwen 18 jaar of ouder	14	28	17	18	21

Tabel 3 Achtergrondkenmerken van de verschillende groepen asielzoekers [10–14].

nationaliteit	achtergrond	geloof	taal	opleidingsniveau
Syriërs	grotendeels Arabieren Koerden, Syrisch-orthodoxen (reeds gevlucht in de jaren 80)	overwegend islamitisch, waarvan grotendeels soenniet, Yezidi, Syrisch-orthodox	Arabisch Koerdisch Armeens Aramees	vergelijkbaar met verdeling in Nederland
Eritreeërs	grotendeels Tigrinya	Koptisch-orthodox	Tigrinya, Arabisch, Engels, Tigre, Kunama, Afar	laagopgeleid, anders alfabet (= iemand die kan lezen en schrijven in een ander schrift dan het Latijnse)
staatlozen	Arabieren (veelal Palestijnse vluchtelingen uit Syrië)	overwegend islamitisch	Arabisch	–
Afghanen	Pathanen, Tadzjiken, Hazaren, Oezbeken, of andere	overwegend Islamitisch, waarvan grotendeels soenniet	Afghaans, Perzisch en Dari (officieel), Pashto en Turkse talen als Oezbeeks en Turkmeens	jongerengeneratie, deels recent opgeleid en op zoek naar kansen, deels zonder enige opleiding [13]
Irakezen	Arabieren, Koerden, Turkmenen, Syrisch-orthodoxen, of andere	overwegend islamitisch (60–65 % sjiïet, 32–37 % soenniet), christen en hindoe	Arabisch, Koerdisch, Turks dialect, Aramees en Armeens	jongerengeneratie, deels opgeleid, deels zonder enige opleiding
Iraniërs	Perzen, Azeri, Koerden, Lur, Baloch, Arabieren, Turkmenen	overwegend islamitisch, waarvan grotendeels sjiïet	Perzisch (officieel), Azeri, Koerdische en Turkse dialecten, Arabisch, en andere	goed opgeleid [14]

Achtergrondkenmerken

In tab. 3 staat informatie over de samenstelling van de groepen asielzoekers verder uitgewerkt naar andere achtergrondkenmerken. Daaruit blijkt dat er grote verschillen zijn tussen de groepen in opleidingsniveau en in geloof. Waar de meeste groepen nieuwkomers islamitisch zijn, hebben de Eritrese vluchtelingen vaak een Koptisch-orthodox geloof.

Redenen van vluchten

Ook de reden waarom men is gevlucht, verschilt sterk tussen de groepen.

Syriërs [10]

De Syriërs waren in 2015 de grootste groep binnen de verhoogde asielinstroom [2]. Asielaanvragen worden veelal ingediend door jongvolwassen mannen. Maar Syriërs maken het meest van alle groepen gebruik van de mogelijkheid tot gezinshereniging. Op termijn zal daarom het aantal gezinnen toenemen en de verdeling man-vrouw-kind vergelijkbaar zijn met het Nederlandse gemiddelde. Syriërs zijn op de vlucht voor de burgeroorlog, het regime, en terreurgroepen actief in de regio.

Voorafgaand aan het conflict was Syrië een ‘middle income country’ met een redelijk goed onderwijs- en zorgsysteem. 97 % van de kinderen ging naar de ba-

sissschool en 67 % naar de middelbare school. De alfabetiseringsgraad was ruim 90 %.

De medische zorg werd geregeld door de overheid en betaald uit overheidsmiddelen. Men had recht op gratis gezondheidszorg voor de meest essentiële zorg, zoals een bezoek aan een ziekenhuis, medicijnen en medisch specialistische zorg. Voor particuliere gezondheidszorg moest wel betaald worden. Zorgverzekeringen kent de meerderheid van de Syriërs niet. De huisartsenzorg zoals die in Nederland georganiseerd is, met name het bijbehorende verwijzingsstelsel, is onbekend. Overmatig gebruik van antibiotica was een probleem in Syrië; artsen schreven vaak antibiotica voor en daarnaast konden antibiotica in Syrië ook gekocht worden zonder recept.

Eritreeërs [11]

Eritreeërs waren in 2015 de tweede grootste groep in de verhoogde asielinstroom [2]. Zij behoren veelal tot de bevolkingsgroep Tigrinya en zijn Koptisch-orthodox. Een vastenperiode van ruim twee maanden voor hun Paasfeest is een belangrijk aspect van het geloof van Eritrese christenen. Velen eten wekelijks op woensdag en vrijdag geen dierlijk voedsel. Ook minderjarige Eritrese vluchtelingen zullen rond Pasen vasten en naar de kerk gaan.

Eritreeërs zijn op de vlucht voor het repressieve regime in Eritrea en de ‘oneindige dienstplicht’. De groep bestaat voor ongeveer de helft uit jonge, onge-

trouwde mannen. Ook zijn er onder Eritreeërs veel alleenstaande minderjarige vreemdelingen (amv). Van de asielzoekers uit Eritrea die in 2015 gebruik maakten van de zorg in de asielopvang was 93 % jonger dan 35 jaar. De huidige groep Eritrese vluchtelingen is over het algemeen lager opgeleid of analfabeet. In Eritrea kent men geen huisarts, maar gaat men voor het eerste zorgcontact naar een gezondheidscentrum. Er is in Eritrea geen zorgverzekeringssysteem. Ook is men gewend aan een veel hogere mate van medicijn-distributie.

Staatlozen

Van de asielinstroom bestaat 9 % uit staatlozen, veelal Palestijnen die gehuisvest waren in Syrische vluchtelingenkampen. Het grootste 'kamp' was Yarmouk, een officieus vluchtelingenkamp van 2,11 km² in Damascus. Yarmouk is gedurende het conflict belegerd geweest, in eerste instantie door de FSA (oppositie) en sinds april 2015 door Islamitische Staat. De Palestijnse vluchtelingen hebben niet de Syrische nationaliteit en komen nu veelal als staatloze vluchteling in de asielprocedure. Na de groep Syriërs maken de staatloze vluchtelingen het meest gebruik van de mogelijkheid tot gezinshereniging, zo blijkt uit cijfers van de IND [2].

Voorafgaand aan het conflict waren er in Yarmouk goede voorzieningen. Er waren scholen en ziekenhuizen, georganiseerd door zowel de Syrische overheid als het UNRWA (United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East).

Irakezen, Afghanen en Iraniërs

Het aantal asielaanvragen door Iraakse, Afghaanse en Iraanse vluchtelingen is in 2015 verdubbeld ten opzichte van 2014 [2]. Zij komen uit landen waar al jarenlang onrust heerst en liften mogelijk mee met de instroom van Syrische en Eritrese asielzoekers. Zowel in Irak als Afghanistan is er na jarenlange oorlog nog steeds een penibele veiligheidssituatie en een slechte economie. In Iran is het bewind momenteel in handen van een uiterst repressief regime. Opposanten, bekeerlingen en homoseksuelen lopen gevaar. Qua etniciteit, geloof en taal verschillen de huidige asielzoekers niet van hen die eerder naar Nederland kwamen. Wel is het mogelijk dat de huidige groep meer jongvolwassenen betreft, die een opleiding hebben gehad en vluchten vanwege het gebrek aan vrijheden en kansen voor jonge mensen.

Literatuur

1. UNHCR. Global trends 2015. <http://www.unhcr.org/global-trends-2015.html>. Geraadpleegd 18 juli 2016.
2. Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND). Asylum trends. monthly report on asylum applications in the Netherlands and Europe. Recent trends. Ministerie van Veiligheid en Justitie, IND 2016. <https://ind.nl/Documents/Asylum%20Trends%20June%202016.pdf>. Geraadpleegd: juni 2016.
3. CBS. Minder en andere asielzoekers. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/15/minder-en-andere-asielzoekers>. Geraadpleegd: juli 2016.
4. Agentschap Integratie en Inburgering. Monitoring asielinstroom: asielaanvragen in België en in de Europese Unie 2016. <http://www.integratie-inburgering.be/cijfers-over-asiel>. Geraadpleegd: 31 maart 2016.
5. Asylum statistics (toegang op 7 juli 2016). Eurostat, Europese Unie. <http://ec.europa.eu/eurostat>. Geraadpleegd: 7 juli 2016.
6. Commissariaat-generaal voor de vluchtelingen en de Staatlozen. Asielstatistiek december 2015 2016. <http://www.cgvs.be/nl/cijfers>. Geraadpleegd: 7 januari 2016.
7. Rijksoverheid. Samenstelling asielstroom verandert. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2016/03/14/samenstelling-asielinstroom-verandert>.
8. Centraal Bureau voor de Statistiek. CBS Statline. Asielverzoeken en nareizigers; nationaliteit, geslacht en leeftijd. <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=83102NED&LA=NL>. Geraadpleegd: 7 juli 2016
9. Centraal Bureau voor de Statistiek. Syrische immigranten wonen vaak in gezin. Nieuwsbericht. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/06/syrische-immigranten-wonen-vaak-in-gezin>. Geraadpleegd: 10 februari 2016.
10. Pharos. Kennissynthese gezondheid van nieuwkomende vluchtelingen en indicaties voor zorg, preventie en ondersteuning. Utrecht: Pharos; 2016.
11. Pharos. Factsheet Syrische vluchtelingen. <http://www.pharos.nl/documents/doc/factsheet-syrische-vluchtelingen.pdf>.
12. Pharos. Factsheet Eritrese vluchtelingen. http://www.pharos.nl/documents/doc/factsheet_eritrese_vluchtelingen.pdf.
13. Daudzai S. How to Deal With the Afghan Migrant Crisis. The Diplomat 2015. <http://thediplomat.com/2015/10/how-to-deal-with-the-afghan-migrant-crisis>. Geraadpleegd: 12 januari 2016.
14. The Local. Syrian and Iranian refugees 'well educated'. The Local 2016. <http://www.thelocal.at/20160112/syrian-and-iranian-refugees-tend-to-be-highlyeducated>. Geraadpleegd: 12 januari 2016.

J.C.M. van Wieringen, programma Jeugd Pharos

M. Roelants, onderzoeker